

GYÓGYSZERÉSZET AZ ÁLLAMOSÍTÁSIG

Időszámításunkat több ezer évvel megelőzően kialakult egyiptomi a mítosz szerint RÁ, a mindent éltető Napisten vezetésével működő 7 tagú Isteni Tanács jegyzője, a tudós és fondorlatos s. Isten volt. Ő volt egyben az összes tudománynak és művészetnek isteni védnöke, s az ő nevéhez fűződik a *gyógyszereknek első említése* is. Nevének megtisztelő jelzője a *PH-AR-Maki* volt, ami megbízhatóságot, biztonságot jelentett. *Jenny* szerint e névben szereplő PH a gyógyszer neve.

Az ősi egyiptomi szóból ered a görög *pharmakon* alapszó, amelyből előbb a gyógyszeres előiratokat tartalmazó könyvek kapták nevüket (pharmacopeia, pharmaceutica), s később ebből alakult ki a ma is használatos *pharmaco* (gyógyszer) összetételű műszó.

Minden bizonnyal legősibb eredetű gyógyszerészi örökségünk emléke az *invocatio*, az *isteni segélykérés*. Ez még a démoni szemléletű népektől ered. A Rossz befolyására szerzett sebeit vagy betegségeit a *JÓ* szellem közbenjárásával gyógyították.

Ősi örökségként még a *drachma* súlyrendszer használatát is meg kell említeni, ami az *első Magyar Gyógyszerkönyv* életbelépésével és a Kgrammsúly bevezetésével 1872-ben szűnt meg.

A gyógyszerekről őrzött írásos feljegyzések a 17. század vége, 18. század elejéről maradtak fenn. A receptkönyvek generációkon keresztül tovább őrződtek, s bennük a korszak tudományos szemlélete és a népi gyógyítás elemei ötvöződtek.

Főleg gyógynövényeket gyűjtöttek és használtak fel, később ezekből préseléssel tincturákat készítettek. A fájdalmas testrészeket zsírral kengették, a szájméz már ismert volt abban az időben.

Még manapság is zsíros kendőt ajánlanak a mellre köhögés ellen, s a szájecsetelőt rózsamézként kérik, főleg falun. A bajusznövesztő pomádé igen kedvelt volt, s a ma is használt *Eucalyptus* minden családban a házipatika fontos gyógyszere volt. A gyógycukorkák (Negro), giliszta cukor, húsvét táján a rózsavíz, a pióca (nadály), minden gyógyszerárban fellelhető.

A „vándor füvesek, gyógyszerárusok” hada járta az országot, s szerepüket századunk elejéig meg is őrizték.

Egy 1879-ben megjelent „Naptár”-ban rengeteg hirdetés jelent meg, amely készítmények nevét reklámozza: Chinin cukorka és csoko-

ládé, Nadályok, „Egri víz”, szappan, puder, fogpor, Máriaczei gyomorcsöppek, szórtelenítı por, mustárpapír, vaspasztillák stb.

A gyógyszerészek egyesülési szándéka már az 1800-as évek elején megnyilatkozott. Az 1847. évi Szent Iván havának (június) elsı napjáról keltezett helytartótanácsi okirat, mely V. Ferdinánd által is megerısítést nyert, így innen számolják a testület megalakulását, de a grémium már 1813-ban is mőködött. 1848-ban létrejött az elsı felelős magyar minisztérium, így a gyógyszerészet kérdései is Klauzál Gábor kereskedelmi miniszterhez tartoztak.

1865-ben megalakult a „Borsod megye orvosainak, sebészeinek, s gyógyszerészeinek társulata”.

1872-ig az osztrák gyógyszerkönyvek és árszabások voltak érvényben. Gyógyszerészetünket Mária Terézia által alkotott és kibocsátott „Generale Normativum Sanitatis” és Supplementuma irányították.

A magyarországi gyógyszerészi kar így rendeleteit, gyógyszerkönyveit, taksáit Ausztriából kapta. A 19. század elsı harmadában mindenütt szakemberek dolgoztak, akik diplomájukat Pesten, Bécsben, Kolozsváron szerezték.

1872-ben alakult meg a Magyarországi Gyógyszerész Egylet, s 78 évig a gyógyszerterek államosításáig 1950-ig mőködött.

1868-ban rendelték el a miskolci és a Borsod megyei gyógyszerterek összeírását. Ezeket a törzslapokat, vagy törzskönyveket Budára kellett elküldeni, s innen ellenjegyzéssel jóváhagyva az iratokat 1869-ben visszaküldték a vármegyének. Minden esetben feltüntették a gyógyszerter névét, tulajdonosát, és annak végzettségét, valamint az alapítás idıpontját.

Miskolcon 1762-ben alapítottak elıször gyógyszerteret, egy évben kettıt is.

Az egyik az „Aranyszarvas” volt, a Szécsén, azaz Széchenyi utcán. Tényleges mőködési engedélyét 1858-ban kapta meg. 1762-tıl a gyógyszerter háromszor változtatott helyet. Az elsı gyógyszerter gyógyszerésze Trangus Illés doktor volt, patikanyitási kérelmét 1735-ben és 1736-ban tárgyalta a város tanácsa. Hozzájárultak, hogy a patikában „nem színmézzel, hanem nádmézzel csinált reggeli italokat vagyis „rosalist” is árulhasson. Az „égetett bort” csakis városi árendátoroktól vásárolhatta. A szükséges alapanyagokat kezdetben a Szepességbıl szerezte be.

Egy jubileumi szövegben a következı olvasható: „Trangus egri orvostanár, aki a miserieknek volt az orvosa, egy egri kanonok iránti hálából, az új miskolci gyógyszerter címeréül, egy kézzel faragott, fadarabokból összeállított, természetes nagyságú aranyozott szarvast készített.

A 19. század első harmada, közepe táján helyezte át cégérét és székhelyét a patika a Széchenyi u. 8. sz. ház földszinti, utcai traktusába. 1895-ben készült első miskolci lakcím és névtár szerint még itt működött Rác Jenő gyógyszerészete.

Termékei között elsősorban szépítőszerek, piperekkellékek, háztartási szerek, állat és embergyógyászati kellékek jelennek meg, nemkülönben a „saját készítményű” különlegességek. 1896–98 között épült az Erzsébet tér ma már kétemeletes sarokháza. 1897-ben tudósította a helyi sajtó, hogy dr. Rác Jenő ide költözteti gyógyszerertárát. Közel 100 éves a gyógyszerertár, de az eredeti aranyzarvas nem bírt ki ennyi időt. A Rác dinasztia az 1930-as évek elejéig teljes tulajdonként birtokolta a gyógyszerertárát.

1762-ben alapították az „Arany-Sas” gyógyszerertárát is. Alapító okiratai nem kerültek elő, de elfogadták a „visszaemlékezéseket”. Miskolc Város Alsó Búza piac útján volt az épület. Egy 20. század elején készült fénykép őrzi az épület emlékét, a mai Ady Endre utcán.

Miskolc harmadik gyógyszerertára szintén a mai Széchenyi utcán kezdte meg működését. 1803-ban alapították és Fehér Kígyó volt a neve. Az akkori Forgó híd (a mai Kazinczy-Szemere-Széchenyi utcák találkozási pontja) a város egyik legforgalmasabb, a közeli takarékpénztárak és bankok miatt a legértékesebb üzleti része volt Miskolcnak.

Az 1920-as évek végén a „Fehér Kígyó” gyógyszerertár a Széchenyi utcai tulsó sarkán nyitott új kaput. A gyógytár itt mindössze két és fél évtizedig üzemelt. A háború után, de még az államosítás előtt, 1948-ban a Széchenyi u. 33. szám alatt tűnik fel.

A negyedik gyógyszerertár is a Széchenyi utcán működött. Ennek neve „Arany Oroszlán” volt, s 1811-ben alapították, s a mai Centrum áruház helyén állt az épület, amelyről legendás történetek jártak szájról szájra. Így hatalmas aranyra festett cégér lógott az utcára, két lépcsőn lehetett lemenni a misztikusan sötét, hűvös helyiségbe. Déryné ifjasszony is beszaladt ide egy-egy szépségflastromért. Déryné atyja Schönbach József is patikatulajdonos volt, és a díva egy időben olthatatlan szerelmet érzett egy Batsó nevű patikáriussegéd iránt. Patyikás Róának is hívták Miskolcon. 1931-ben az akkori tulajdonos a túloldallal helyezte át a gyógytárát.

A „Magyar Korona”, a város ötödik 19. századi gyógytárát a piac utcájában találhatták meg. 1819-ben az egykori görög bolthelyiségben kapott helyet. 1839-ben Rádely József vásárolta meg. Patikatörténeti szempontból érdekes, hogy Rádelynek Sajószentpéteren volt gyógyszerertára, s ezt cserélte el a miskolcira úgy, hogy még jelentős összeget, pontosan „1000 váltócédula forintokat” is ráfizetett.

Az 1870-es években Miskolcnak 21000 fő körüli volt a lakossága, s ehhez 5 gyógyszertár nagyon jónak tűnik. Továbbiakat a város már nem nagyon akart engedélyezni.

Az „Isteni Gondviselés” gyógyszertárat 1894-ben alapították a Nagy- és Kis-Hunyad utcák összetalálkozásánál. A gyógyszertár alapítás fő indoka az volt, hogy a város felső részén nincs gyógyszertár, annak ellenére, hogy ez volt a város legélénkebb forgalmú része. 1927–1948 között dr. Mészáros Zoltán vezette a patikát. Az épület nincs meg, lebontás alá került.

A „Szent István” gyógyszertárra a Soltész Nagy Kálmán utcán, 1922-ben adták ki a működési engedélyt. Ekkoriban épültek a környező házak is.

Első tulajdonosa Molnár Kálmán volt, halála után az államosításig felesége vezette a gyógyszertárat.

Az „Erzsébet” gyógyszertár a Vörösmarty utcán helyezkedett el, 1903-ban Popovits Antal alapította. 1911-ben az új tulajdonos Szent Erzsébetre változtatta a nevét. az államosításig állt fenn, jelenleg az épület már nem áll.

Az „Órangyalhoz” nevű gyógyszertárat a Tetemváron, jelenlegi Kazinczy utcán állították fel, s ez lett Miskolc nyolcadik gyógyszertára. Több tulajdonos után 1924-ben Deutsch Zoltán lett a gyógyszerész 1944-ig, a deportálásáig. Ezután Ránki Sándor lett a gyógyszertár tulajdonosa az államosításig. Jelenleg már nincs meg a gyógyszertár.

1933-ban a város közgyűlése és közönsége a Mindszenti templom környékére kért új gyógyszertár alapítást. Meg is született a döntés, amely a patikaalapítás jogát Bellák József gyógyszerésznek ítélte, s ez lett a „Páduai Szent Antal” gyógyszertár. 1934-ben épült a Görgey utcában az az emeletes ház, melynek földszinti traktusában kapott helyet a gyógyszertár. Az államosításig dr. Bellák József volt a gyógyszertár vezetője, ma a Népkerttel szemben lévő gyógyszertár.

1931-ben született döntés arról, hogy gyógyszertár épüljön a Geró utcán, „Szent Anna” névvel. 1942 májusig Hollander József volt a tulajdonos, de ekkor a zsidótörvény miatt a jogosítványt megvonták.

Az új tulajdonosnak a vásárlási értéket 20 év alatt kellett volna megfizetni a volt tulajdonosnak. Így 1948-ban ez volt az egyetlen gyógyszertár, amely úgy működött, hogy nem volt tulajdonosa. Jelenleg már nincs meg.

A „Meváltó” gyógyszertár a Werbőczy u. 2. sz., majd a Dózsa György u. 4. sz. alatt működött. 1924-es alapítású. 1941-ig, az államosításig Polánkay Zoltán lett a tulajdonos. A gyógyszertár már nem áll.

A gyógyszerertárakban ezen időkben jobbra csak férfiak dolgoztak. A kisegítő személyzet általában egy laboráns volt, s a család is besegített.

Röviden a gyógyszerész diploma megszerzéséről:

Az érettségi vizsga után a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület miniszterileg jóváhagyott Numerus-Clausus Bizottságtól engedélyt kellett kérni, hogy a gyógyszerészi pályára léphessen a jelentkező és gyakornoki működését megkezdhesse. Ezután 2 év gyakornoki idő következett egy gyógyszerertárban, melynek letelte után gyakornoki, thyrocinális vizsgát kellett tenni.

Ezzel gyógyszerész-segéd lett, s további 2 évig egyetemi tanfolyamra járhatott, melynek végén approbációs vizsgát tett.

A gyógyszerészek munkájukat megszállottan, fáradhatatlanul végezték a múltban és végzik jelenleg is.

A gyógyítás, így a gyógyszerét is az egyik legszebb, legnemesebb feladatok közé tartozik. Ilyen formán szorosan kapcsolódik kultúránkhoz.

A múltat ismertetni, nemcsak kötelesség, hanem feladat is!

Visszatekintésemet egy 1800-as évekből ránk maradt kis verssel fejezem be:

„Ha magát az ember rosszatskán érezi
S ha valamely nyvalya testyét környékezi,
Jobb, ha Patikába még azelőtt járul,
Míg az le nem ejti ötöt a lábáru.”

(Török Gyula)

IRODALOM

Kempler Kurt

A gyógyszerészek története

Gyógyszerésztörténeti Diárium-ok 1972–1974

Bátori Ferenc

Az első gyógyszerertár Miskolcon (Miskolcz, 1879. 25. sz.)

Szendrei János

Miskolc város története II. köt. 650-651.